

Ineta Ziemele, *Ph. D. (Cantab.)*, profesore

Rīgas Juridiskā augstskola

Eiropas Savienības Tiesas tiesnese

NACIONĀLĀ PROFESŪRA GLOBALIZĀCIJAS APSTĀKĻOS

NATIONAL PROFESSORSHIP IN A GLOBALISED WORLD

Atslēgvārdi: cilvēka identitāte, nācija, valsts, valsts esības kritēriji, teritorija, valoda, nacionālā augstskola, nacionālā profesūra, globalizācija

Keywords: human identity, nation, state, statehood criteria, territory, language, national university, national professorship, globalization

Summary

Developments in science and technology have affected human societies in unprecedented ways, and the higher education in the 21st century faces heretofore unknown challenges and new questions. One of the main questions concerns the role of national universities in the era of globalization. Societies need their intellectual elites for their development and sustainability more than ever. The national professorship, among others, forms part of the intellectual elite of the society. Even if national university is not amongst the criteria of statehood, its strength impacts the quality of the State and its sustainability. For as long as a State remains the better form of the organization of human society and the individuals develop their identity in connection with a specific territory and society, the national university will remain a key structure for the identity of that society in a globalised world, and thus the strength and attractiveness of a State is closely linked to the quality of national professorship.

Ievads

Latvijas augstākās izglītības organizāciju un saturu tiešā veidā un vairākos aspektos skar globalizācijas procesi. Piemēram, Latvijas augstskolas cīnās par labākām vietām pasaules universitāšu reitingos. Taču šo reitingu kritēriji netiek veidoti, pamatojoties uz nelielu valstu specifiku. Tāpat arī augstskolu docētāji uztur profesionālos kontaktus ar citu valstu universitāšu docētājiem. Studentu un pasniedzēju mobilitāte ir neatņemama daļa no augstākās izglītības globalizācijas un

nacionālo robežu noārdīšanās realitātes. Angļu valoda, kā pamatoti tika apgalvots citstarp arī publiskajā procesā Satversmes tiesā lietā Nr. 2019-12-01, ir kļuvusi par vispasaules zinātnes valodu. Globalizācijas un tehnoloģiju laikmetā radikāli mainās darba tirgus struktūra. Piemēram, šobrīd acimredzami populāras ir studiju programmas, kas piedāvā izprast tehnoloģiju radītās izmaiņas sabiedrības procesos, tostarp arī tās, kas pēta tiesību zinātnes skatījumu uz tehnoloģiju radītām jaunām cilvēku attiecībām un līdz ar to arī jaunu tiesisko attiecību atzīšanas pieprasījumus. Ņemot vērā gan darbaspēka kustību, gan moderno profesiju attīstību, var novērot to, kuras augstskolas šos procesus nopietni novērtē un mainās, lai spētu tikt līdz šim pārmaiņām. Līdz ar to studēt gribuši jaunieši dodas uz valstīm, kas sniedz iespēju labākai konkurencei darba tirgū nākotnes profesijās, kuras šodien varētu būt pat grūti iedomāties. Tādējādi augstākā izglītība un visas augstākās izglītības iestādes 21. gadsimtā saskaras ar veselu izaicinājumu buķeti, tostarp jautājumu, vai augstākā izglītība vispār var būt nacionāla globalizācijas ērā? Vai ir nepieciešama nacionāla izglītība un zinātne? Kādam mērķim? Kā saglabāt un līdzsvarot nacionālās identitātes esību ar globalizācijas radītām būtiskām izmaiņām cilvēku uzvedībā un vairākiem izaicinājumiem visas planētas nākotnei.

Savā rakstā es piedāvāju sniegt tikai atsevišķus atbildes elementus, jo pilnīgākai atbildei ir nepieciešami visaptveroši, dziļi un starpdisciplināri pētījumi. Šie atbildes elementi veidojas no vairāku mana zinātniskā darba jomu atziņu sintēzes un kopsakarību saskatīšanas.

Izejas punkts – cilvēka daba

Triviāli ir sākt ar tēzi, ka cilvēkam kā sociālai būtnei ir nepieciešama citu cilvēku sabiedrība, bet neko labāku par šādu cilvēka dabas izpratni neesam radījuši. No šīs dabiskās nepieciešamības izriet gan cilvēka spēks, gan vajības. Proti, cilvēku mijiedarbība sekmē katra cilvēka izaugsmi, iedvesmo radošumam un attīstībai. Cilvēkam tā ir nepieciešamība. Taču cilvēku mijiedarbība, kā to rāda vēsture, ir radījusi arī daudz posta. Tādējādi gadsimtu gaitā cilvēks ir meklējis labāko pārvaldības formu tam, lai atbalstītu savas pozitīvās izpausmes un neitralizētu negatīvās.¹

Vienlaicīgi vēsture arī rāda, ka cilvēkam kā fiziskai būtnei ir svarīga vieta jeb teritorialitāte. Proti, cilvēka identitāte citstarp ir saistīta ar to vietu un kopienu, kurā cilvēks izaug un veidojas. Jēdzieni “mans” un “savējais” ir svarīgi cilvēka sevis izpratnē. Sava teritorija ir bijusi drošības un izdzīvošanas jautājums. Nācījas ir veidojušās, cīnoties par to apdzīvotām teritorijām. Francis Fukujama norāda, ka daudzslāņainā identitātes ideja ir dziļi iesakņojusies tajā, kā mūsdienu cilvēki

¹ Ziemele I. Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles priekšlasījums radošo industriju konferencē “Subject: Creativity”. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-priekslasijums-radoso-industriju-konference-subject-creativity/> [aplūkots 19.12.2021.].

domā par sevi un sev apkārt esošo sabiedrību.² Tādējādi moderna valsts ar savu teritoriju tautai, kas nosaka sev neatkarīgu valdību, līdzās cilvēka cieņai, brīvībai, tiesiskumam un vienlīdzībai ir centrālās mūsu civilizācijas idejas, kas gadsimtu gaitā ir izkristalizējušās, meklējot to, kā nodrošināt mieru un attīstību uz pasaules.³

Meklējot atbildi uz jautājumu, vai nacionālā izglītība un zinātne vienā valstī ir ilgtspējīgas globalizācijas apstākļos, atskaites punkts vēl arvien ir minētās idejas, kas turpina organizēt mūsu prātus.

Valsts un nacionālā augstskola

Gribētu šajā stadijā uzsvērt: lai arī šķiet, ka ar minētajām mūsdienu cilvēku mijiedarbību regulējošām idejām dzīvojam kādu laiku un ka nebūtu vairs ko pētīt un skaidrot jautājumā par to, kas ir valsts, kas ir tiesības un kas tieši būtu jāsaprot ar cilvēka cieņu, taču tā tas nebūt nav. Zinātnes, tostarp tiesību zinātne, nebūt nav visu pateikušas par šīm tēmām. Droši vien, ka tas arī nav iespējams, kamēr neesam izpratuši to, kā darbojas cilvēka apziņa.⁴ Taču, piemēram, valsts zinātnei, īpaši 21. gadsimta mainīgumā, ir ļoti daudz jaunu neatbildētu jautājumu. Arī jautājums par nacionālās izglītības un zinātnes ilgtspēju globalizācijas apstākļos tostarp ir jāskata no valststiesību zinātnes viedokļa.

Pamats tam, kāpēc valststiesības ir viena no perspektīvām, kurā ir jāmeklē atbilde uz jautājumu par nacionālās augstskolas ilgtspēju, ir tas, kāda loma ir augstskolai valsts veidošanā un attīstībā. Līdz galam šis jautājums Latvijā nav vēl izpētīts, un tas noteikti būtu darāms arī, starp citu, valststiesību un Latvijas tiesību vēstures ietvaros. Taču padalīšos ar neliela sava pētījuma secinājumiem. Latvijas Universitāte tika dibināta neilgi pēc Latvijas valsts proklamēšanas, brīvības cīņu laikā. Tā kā gan valststiesību zinātne, gan starptautisko tiesību zinātne detalizēti analizē valsti kā šo tiesību zinātņu vienu no centrālajiem jautājumiem, tad savulaik esmu uzdevusi jautājumu par nacionālās augstskolas vietu valstiskuma teorijā. Esmu konstatējusi, ka valstiskuma normatīvā satura atklāšana parāda, ka nacionālās universitātes esība nav formāls kritērijs, lai pieprasītu savu valsti un lai valsts pastāvētu. Tomēr fakti ir tādi, ka pirmie vēsturē fiksētie latviešu augstskolas idejas paudēji bija latviešu pirmās nacionālās atmodas ideologi – Juris Alunāns un Auseklis. Savukārt pēc Latviešu pagaidu nacionālās padomes izveidošanas 1917. gadā latviešu skolotāju kongresa rezolūcijā, kas pieņemta 1917. gada 13. jūnijā, jau tika noteikti jaunās augstskolas pamatuzdevumi, kas citstarp bija svarīgi latviešu tautas valstsgribas konsolidēšanās procesā.

² Fukuyama F. Identity. Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition. London: Profile Books, 2018.

³ Par valsts veidošanās iespējām un tiesībām sk.: Crawford J. The Creation of States in International Law. 2nd ed. Oxford University Press, 2007.

⁴ Daudzo pētījumu vidū sk.: Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. London: Penguin, 2012.

Tādējādi redzam, ka Latvijā valsts dibināšana, konstitūcijas radīšana un nacionālās augstskolas izveidošana noris kā paralēli, bet saistīti procesi.⁵ Tādēļ Latvijas Universitātes rektori ir norādījuši, ka ir izdarāms secinājums par to, ka valsts dibinātāji saskatīja nepieciešamību pēc izglītotiem tautas un valsts kalpiem. Juris Zaķis savulaik rakstīja par šo periodu: “Valsts nevar būt bez savas augstskolas. Tā nav tikai modes lieta, kas dibināma tikai tāpēc, ka “citādi mūs Eiropā nesaprātis”. Tā ir mūsdienīgas valsts pamats. Tā nav tikai jau Aristoteļa pamanīto visu cilvēku dabisko tieksmju pēc zināšanām apmierinātāja. Nacionālajā valstī tai ir jābūt nacionālās pašapziņas un valstiskuma kā vienotības kopīgu mērķu sasniegšanai veidotājai un uzturētājai.”⁶ Tādējādi augstskola ietekmē vai pat veido nacionālo identitāti. Nacionālās augstskolas dibinātājiem bija arī pavisam pragmatiski mērķi. Kā aicinājis Tautas padomes priekšsēdētājs Jānis Čakste savā uzrunā Latvijas Universitātes atklāšanā: “lai no viņas mums rastos krietni tautas darbinieki.”⁷

Tādējādi, lai arī valsts dibināšanas ārkārtīgi sarežģītajos apstākļos primārā nepieciešamība bija pēc izglītotiem cilvēkiem, kas strādātu ar Satversmes pieņemšanu izveidotajās konstitucionālajās institūcijās, tomēr nacionālās augstskolas esība paveica daudz vairāk. Tā veidoja nācijas apziņu, stiprināja tautas valstsgribu un sekmēja brīvas nacionālās elites – domātāju, radošu cilvēku – tālāku nostiprināšanos starpkaru periodā. Atcerēsimies, ka Čakste savā uzrunā norādīja, ka augstskolai jābūt brīvai un uz to nedrīkst izdarīt spiedienu.

Līdz ar to, raugoties uz to brīdi vēsturē, kad tika dibināta Latvijas valsts, un to, kāda loma tika atvēlēta starpkaru periodā, kā arī Latvijas okupācijas laikā brīvās Latvijas universitātes mācībspēkiem un šajā laikā universitāti beigušajiem, es piedāvāju secinājumu, ka valstsgribas konsolidēšanai un saglabāšanai ir nepieciešama nacionālā augstskola. Varētu mēģināt oponent šim secinājumam, skatoties uz kaimiņiem, jo, piemēram, Viļņā, universitāte pastāvēja kopš 1579. gada, Tērbatas (Tartu) Universitāte – kopš 1632. gada, Helsinku Universitāte – kopš 1640. gada, bet šajās zemēs nacionālās valstis tika dibinātas arī tikai pēc Pirmā pasaules kara, kad bija nobriedusi starptautiskā situācija. Taču jāatceras, ka gan Viļņā, gan Tartu universitātes sāka pasniegt lietuviešu un igauņu valodā arī tikai pēc šo valstu nodibināšanas. Līdz Igaunijas, Lietuvas un arī Somijas valstu nodibināšanai minētajām augstskolām vēl neizdevās nospēlēt tādu lomu valstiskuma veidošanās procesā, kāda tām bija jau pēc valstu proklamēšanas. Taču ir neapšaubāmi tas, ka augstskolu pastāvēšana Baltijas jūras reģionā bija nozīmīgs Baltijas jūras reģiona tautu konsolidēšanas faktors. Lai arī nedz valsts zinātne valststiesībās, nedz starptautiskajās tiesībās neprasa to, lai valsts elementu starpā tiktu iekļauta nacionālā augstskola, kur profesūrā un zinātnē lieto valsts valodu, taču vēsture rāda, ka kvalitatīva

⁵ Rēvalde G. Augstākā izglītība Latvijā. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/10214-augst%C4%81k%C4%81-izgl%C4%ABt%C4%ABba-Latvij%C4%81> [aplūkots 19.12.2021.].

⁶ Zaķis J. Latvijas Universitāte un Latvijas valsts. Grām.: Zinātņu vēsture un muzejniecība. Latvijas Universitātes Raksti, 639. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, 17. lpp.

⁷ Čakste J. Taisnība vienmēr uzvarēs: atziņas, runas, dokumenti, raksti, vēstules. 2. izd. Sast. A. Dimants. Rīga: Jumava, 2009.

nacionālā augstskola un zinātne ir bijušas svarīgas kvalitatīvai nacionālas valsts darbībai. Padomju okupācijas periods savukārt norāda uz pretējo, proti, lēnām atņemot profesūrai un zinātnei nācijas valodu un nīcinot nacionālās izglītības kvalitāti, vājinās brīvības alkas. Nācijas konsolidācijas un valsts veidošanas posmā, kā arī valsts saglabāšanas vajadzībai kopsakarības ar nacionālās izglītības un zinātnes nodrošināšanu noteikti ir saskatāmas, bet tās neatbild uz jautājumu, vai tas ir tikpat svarīgi globalizācijas apstākļos.

Nacionālā augstskola un brīvs cilvēks

Aristotelim noteikti ir taisnība, ka ikvienam cilvēkam piemīt dabiska vēlme pilnveidoties un cilvēka dabiskais stāvoklis ir brīvība. Savukārt tikai pilnveidojoties cilvēks var sasniegt lielāku iekšējo brīvību. Brīvs cilvēks ir radošs, drošs un spējīgs iedvesmot. Ikviena sabiedrība vēstures gaitā dažādās pārvaldības formās ir radusi vietu izglītības iestādēm. Tās nav bijušas viegli pieejamas, taču cilvēks vienmēr ir tiecies tajās nokļūt. To, kā tas ideāli varētu būt 21. gadsimtā, parāda Dānija, kas var atļauties visiem jauniešiem maksāt stipendijas, lai visi varētu studēt universitātēs, un līdz ar to sniegt iespēju dāņu nākotnes veidotājiem visiem būt augsti izglītotiem cilvēkiem, kas, šķiet, arī sekmē lielāku iekšējo brīvību, pārliecību un toleranci, proti, arī drošas sabiedrības attīstību. Dānijas universitātes ir ļoti atvērtas arī ārvalstu studentiem un piedāvā lielu programmu klāstu arī angļu valodā. Taču šis fakts atkal pasvīturo nepieciešamību definēt, kāda ir nacionālās augstskolas vieta šajā laikmetā. Izcilu izglītību cilvēks visos vēstures posmos ir varējis iegūt arī ārvalstīs un nevis savā nacionālajā augstskolā pie nacionālās profesūras. Tas nešaubīgi sniedz to pašu iekšējo brīvību un pārliecību par savām spējām. Vai nacionālā augstskola ir tikai tāpēc, lai nomināli balstītu nacionālas valsts ideju?

Identitāte globalizācijas apstākļos

Jau minēju, ka cilvēka būtību nosaka viņa identitāte. Sociālo zinātņu pārstāvji ir izpētījuši, ka cilvēks dzīves laikā iegūst vairākas identitātes. Piederības sajūta konkrētai tautai un valstij vēsturiski ir bijusi svarīga cilvēka identitātes plakne. Taču Fukujama norāda, ka bieži par cilvēku spriežam nevis pēc viņa paša spējām, bet pēc piederības konkrētai grupai, proti, šī cilvēka grupas identitātes. Tas ir radījis daudzas problēmas, kas nav zudušas globalizācijas apstākļos. Tādēļ Fukujama runā par nacionālās identitātes nepietiekamību labi funkcionējošā demokrātijā, ja identitātei nebūs arī tautu vienojošas funkcijas.⁸ Arī Satversmes tiesa 2019. gadā izspriestajās lietās par Latvijā īstenotās izglītības reformas pēdējo soli skaidroja to, ka vienota izglītības sistēma, kas nodrošina valsts valodas zināšanu iegūšanu tādā līmenī, kas sniedz iespēju mazākumtautībai piederīgai personai, ja tā vēlas,

⁸ Fukuyama F. 2018, pp. 142–143.

piedalīties sabiedrības dzīvē un līdzdarboties valsts demokrātiskajos procesos, veicina kopējo demokrātiskas sabiedrības identitātes veidošanos Latvijā.⁹ Tādējādi Latvijas sabiedrība pārstāv un veido noteiktu sabiedrības identitātes modeli, kurā, protams, saplūst tās vēsturiskā pieredze, kultūras slāņi, izglītības saturs un organizācija un daudzi citi faktori, kas ietekmē cilvēka ikdienu Latvijā.

Vēsture rāda, ka, neskatoties uz dažādu laiku sabiedrības pārvaldības formām, lokālās identitātes loma vienmēr cilvēkam ir bijusi svarīga. Līdz ar to gribētos piedāvāt tēzi par to, ka cilvēka teritoriālā būtība, proti, dzimtās vietas nozīme, arī globalizācijas apstākļos, ņemot vērā pieejamās mobilitātes iespējas, tomēr nepazudīs. Arī valsts kā šobrīd labākā tautu pārvaldības forma turas savās pozīcijās tieši šīs cilvēka teritoriālās identitātes dēļ. No šādas cilvēka dabas izpratnes perspektīvas nacionālajai augstskolai ir svarīgāka nozīme nekā jebkad. Es domāju, ka Latvijā ir pat vienkāršāk to saprast, nekā tas ir citviet. Varam uzdot jautājumu, kā padomju okupācijas laikā Latvijas augstskolas noturēja nacionālo identitāti? Ja ne pārāk labi visās izglītības jomās, tad varam uzdot nākamo jautājumu, kādi tam bija iemesli. Pētījumi par šo jautājumu būtu ļoti noderīgi, arī atrodot savu vietu globalizācijas apstākļos, jo brīva ideju un spēju konkurence ir potenciāli bīstamāka nacionālajai un lokālajai identitātei nekā brīvības ierobežojuma draudi šai identitātei. **Tādējādi cilvēka būtība un identitāte pamato nepieciešamību pēc nacionālās augstskolas.**

Kas nosaka nacionālās augstskolas konkurētspēju?

Satversmes tiesa arī šajā jautājumā ir sniegusi zināmas norādes. 2019. gadā lietā Nr. 2018-15-01 tiesa skaidroja, ka Satversmes 113. pants nosaka valsts pienākumu ievērot, aizsargāt un nodrošināt Latvijā profesūras akadēmisko brīvību. Tiesa turpināja interpretēt Satversmi, atklājot, ka augstākā izglītība un zinātne ir neatņemams valsts un visas sabiedrības ilgtspējīgas attīstības priekšnoteikums.¹⁰ Lai arī, kā jau tika norādīts, augstākā izglītība un zinātne valsts valodā nav formālais kritērijs savas valsts esībai, bet tās ir valsts kvalitātes nepieciešamais elements pēc būtības. Savukārt augstākās izglītības īstenošanā būtiska nozīme ir kvalificētam akadēmiskam personālam. Savās atsevišķajās piekritošajās domās lietā Nr. 2018-15-01 uzskatīju par nepieciešamu šo tiesas konstatāciju turpināt. Proti, kvalificēta akadēmiskā personāla centrā ir profesūra. Augstākās izglītības organizācijai ir jābūt tādai, kas sekmē nacionālās profesūras akadēmisko brīvību. Tas nozīmē, ka tai ir nodrošināti tādi darba apstākļi, kas ļauj radīt idejas un strādāt ar studentiem radoši. Globalizācijas apstākļi nosaka to, ka nacionālajā augstskolā ir nepieciešams tāds radošums, kas sniedz vajadzīgo pienesumu tautas attīstībai un

⁹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 23.04.2019. spriedumu lietā Nr. 2018-12-01. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search%SBnumber%SD=2018-12-01> [aplūkots 19.12.2021.].

¹⁰ Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2018-15-01](https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2018-15-01) [aplūkots 19.12.2021.]. Sk. arī Satversmes tiesas tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas lietā Nr. 2018-15-01. Pieejamas turpat.

ir tik atraktīvs, ka jaunās paaudzes vairākums vēlas palikt nacionālajā augstskolā. To primāri noteiks nacionālās profesūras atpazīstamība un autoritāte. Vienlaikus globalizācijas apstākļos nacionālā profesūra atlasa un sintezē pasaules domu un ienes nacionālajā sabiedrībā, kā arī vienlaicīgi rada Latvijas pienesumu gan nacionālā līmenī, gan pasaules līmenī. **Faktiski globalizācija ir jāskata kā iespēja radošiem cilvēkiem, jo tā dod daudz nepieciešamo impulsu savas domas radīšanai.**

Tādējādi gan izvirzītajām prasībām akadēmiskajam personālam, gan darba organizācijai nacionālajā augstskolā ir jābūt tādām, lai nacionālā profesūra būtu neatkarīga no dažādām ietekmēm, lai tā gribētu neatkarīgi, brīvi un radoši strādāt, lai tā būtu kompetenta mijiedarboties ar pasaules domu un radīt savu Latvijas domu Latvijas sabiedrībai un tās ekonomikas prioritārajām jomām. Nacionālajai profesūrai ir jābūt zinātnes un ekonomikas dzinējspēkam valstī. Lai arī ir jomas, kurās vienā valstī radītā zinātne vienīgi papildinās konkrētajā jomā pasaulē saņemto, tomēr ir jomas, kurās vienmēr būs nepieciešama nacionālā sintēze, kamēr vien var runāt par konkrētās tautas esību. Līdz ar to **tieši nacionālās profesūras spēks gan valsts iekšienē, gan ārpus tās ir viens no tautas ilgtspējas faktoriem, tādēļ šobrīd Latvijas situācijā ir ārkārtīgi svarīgi nacionālo profesūru nostiprināt tā, lai tā var brīvi veikt šo savu valstisko funkciju.**

Kopsavilkums

1. Brīvai, nacionālai sabiedrībai un tās veidotai valstij ir nepieciešama intelektuālā elite. Tas ir viens no tautas un tās veidotās valsts ilgtspējības faktoriem.
2. Bez spēcīgas nacionālās profesūras šāda elite neveidojas. Spēcīga nacionālā profesūra ir nepieciešama tautas ilgtspējas nodrošināšanai.
3. Vienlaicīgi augstskolas izglītības pieejamībai ir jābūt demokrātiskai, proti, tai jābūt pieejamai visiem jauniešiem neatkarīgi no katra rocības. Savukārt augstākās izglītības diploma iegūšana jābalsta tikai spējās un studiju rezultātos.
4. Nacionālā profesūra nosaka studiju saturu atbilstoši nacionālas valsts ilgtspējas mērķim un ir saistīta ar pasaules domu katrā zinātnes jomā. Šādu saistību nešaubīgi sekmē globalizācijas apstākļi.
5. Latvijā ir ieildzis pārejas periods augstākās izglītības būtības un tās organizācijas maiņā. Dzīves kvalitāti valstī citstarp nosaka augstākās izglītības kvalitāte, nacionālās profesūras kvalitāte un nacionālās augstskolas veidotā vīzija tautas attīstībai. Tādējādi Latvijā radikāli jāmaina darba organizācija un saturs prasības augstskolās, jānostiprina nacionālā profesūra šī jēdziena klasiskajā izpratnē.

BIBLIOGRĀFIJA

1. Crawford J. The Creation of States in International Law. 2nd ed. Oxford University Press, 2007.

2. Čakste J. Taisnība vienmēr uzvarēs: atziņas, runas, dokumenti, raksti, vēstules. 2. izd. Sast. A. Dimants Rīga: Jumava, 2009.
3. Fukuyama F. Identity. Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition. London: Profile Books, 2018.
4. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. London: Penguin, 2012.
5. Rēvalde G. Augstākā izglītība Latvijā. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/10214-augst%C4%81k%C4%81-izgl%C4%ABt%C4%ABba-Latvij%C4%81>
6. Zaķis J. Latvijas Universitāte un Latvijas valsts. Grām.: Zinātņu vēsture un muzejniecība. Latvijas Universitātes Raksti, 639. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001.
7. Ziemele I. Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles priekšlasījums radošo industriju konferencē "Subject: Creativity". Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-priekslasijums-radoso-industriju-konference-subject-creativity/>

Tiesu prakse

8. Satversmes tiesas 23.04.2019. spriedums lietā Nr. 2018-12-01. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search%5Bnumber%5D=2018-12-01>
9. Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2018-15-01](https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2018-15-01)
10. Satversmes tiesas tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas lietā Nr. 2018-15-01.